

„KWINTESENCJA” TRANSHUMANIZMU

Recenzja:

The Transhumanist Reader: Classical and Contemporary Essays on the Science, Technology, and Philosophy of the Human Future,
red. M. More, N. Vita-More, Wiley–Blackwell,
Chichester UK 2013 (460 s.)¹

Kamil Szymański

Transhumanizm dość trudno scharakteryzować. Przez swych twórców jest określany jako filozofia, przez niektórych badaczy jako ruch kulturowy, a przez krytyków – jako ideologia². Pewne jest natomiast to, że powstał pod koniec XX wieku za sprawą Maxa More’a, jednego z redaktorów recenzowanej książki. W 1990 roku, w eseju *Transhumanism: Towards a Futurist Philosophy* More wprowadził definicję transhumanizmu (nazywanego również H+) do dyskursu naukowego. Transhumanizm to ideologia, która postuluje wykorzystanie zaawansowanych technologii w celu przyśpieszenia oraz kontrolowania ewolucji biotechnologicznej. Skutkiem tej ewolucji ma być pojawienie się postczłowieka – istoty dużo bardziej zaawansowanej i doskonalszej od tego, kim człowiek mógłby kiedykolwiek stać się na drodze „naturalnej”. Transhumanisci są inspirowani postępem techniki i nauki w ostatnich latach oraz rozwojem nowych możliwości ingerowania w ciało człowieka – od nanobotów, przez sztuczne kończyny aż po prawdopodobny w przyszłości transfer umysłu do dysku twardego. Pojawianie się tego typu możliwości spowodowało narodziny ruchu

---

KAMIL SZYMAŃSKI, magister europeistyki, doktorant na Wydziale Filozofii i Socjologii UMCS w Lublinie, Polska; adres do korespondencji: Instytut Filozofii UMCS, Pl. M. Curie-Skłodowskiej 4, 20-031 Lublin. E-mail: szym.kamil@gmail.com

¹ Recenzja powstała w oparciu o cyfrową dystrybucję *The Transhumanist Reader...*, dz. cyt., <http://tinyurl.com/p6r6qoc> [dostęp: 4.05.2015].

² W. Grassie, G. R. Hansell, *Introduction*, [w:] *H±: transhumanism and its critics*, red. G. R. Hansell, W. Grassie, Metanexus Institute, Philadelphia 2011, s. 8.

transhumanistycznego, do którego należą najwięksi technoentuzjaści XXI wieku: od redaktorów książki, Natashy i Maxa More'ów, przez Adama Sandberga i Nicka Bostroma – pracujących na Uniwersytecie Oxfordzkim w Future of Humanity Institute, aż po Ray'a Kurzweila, futurologa z Singularity University w Dolinie Krzemowej w Kalifornii³.

Od narodzin transhumanizmu do czasów ukazania się recenzowanej publikacji upłynęło ponad 20 lat. Myśl ta wciąż nie jest jednak szczególnie znana w większości kręgów akademickich, w szczególności poza kulturą anglosaską. W Polsce ukazało się do tej pory jedynie dziesięć pozycji związanych z tematyką transhumanizmu⁴. Dlatego recenzowana książka wydaje się dobrym wprowadzeniem do zagadnień związanych z transhumanizmem. Książka jest zbiorem najważniejszych tekstów dotyczących filozofii (ideologii) transhumanistycznej, opublikowanych na przestrzeni ostatnich 25 lat. Mimo że niektóre teksty już dawno były opublikowane w Internecie, to dopiero wydanie książki dało czytelnikowi możliwość całościowego zapoznania się z kluczowymi tekstami na temat transhumanizmu.

Książka została podzielona na dziewięć części:

I. *Roots and Core Themes*: Max More, *The Philosophy of Transhumanism*; Natasha Vita-More, *Aesthetics*; Nick Bostrom, *Why I Want to be a Posthuman When I Grow Up*; Alexander Sasha Chislenko, Anders Sandberg, Arjen Kamphuis, Bernie Staring, Bill Fantegrossi, Darren Reynolds, David Pearce, Den Otter, Doug Bailey, Eugene Leitl, Gustavo Alves, Holger Wagner, Kathryn Aegis, Keith Elis, Lee Daniel Crocker, Max More, Mikhail Sverdlov, Natasha Vita-More, Nick Bostrom, Ralf Fletcher, Shane Spaulding, T.O. Morrow, Thom Quinn, *Transhumanist Declaration*; Anders Sandberg, *Morphological Freedom – Why We Not Just Want It, but Need It*.

II. *Human Enhancement: The Somatic Sphere*: Robert A. Freitas Jr., *Welcome to the Future of Medicine*; Natasha Vita-More, *Life Expansion Media*; Laura Beloff, *The Hybronaut Affair*; William Sims Bainbridge, *Transavatars*; Rachel Armstrong, *Alternative Biologies*.

---

³ Więcej informacji na temat transhumanizmu można znaleźć w artykule *Transhumanizm*, opublikowanym w aktualnym numerze „Kultury i Wartości” s. 133–152.

⁴ Dane za: Biblioteka Narodowa, <http://www.bn.org.pl/> [dostęp: 4.05.2015].

III. *Human Enhancement: The Cognitive Sphere*: Andy Clark, *Re-Inventing Ourselves*; Ben Goertzel, *Artificial General Intelligence and the Future of Humanity*; Alexander “Sasha” Chislenko, *Intelligent Information Filters and Enhanced Reality*; Randal A. Koene, *Uploading to Substrate-Independent Minds*; Ralph C. Merkle – *Uploading*.

IV. *Core Technologies*: Marvin Minsky, *Why Freud Was the First Good AI Theorist*; Hans Moravec, *Pigs in Cyberspace*, J. Storrs Hall, *Nanocomputers*; Michael R. Rose, *Immortalist Fictions and Strategies*; *Dialogue between Ray Kurzweil and Eric Drexler*.

V. *Engines of Life: Identity and Beyond Death*: Aubrey de Grey, *The Curate’s Egg of Anti-Anti-Aging Bioethics*; Brian Wowk, *Medical Time Travel*; James Hughes, *Transhumanism and Personal Identity*; Giulio Prisco, *Transcendent Engineering*.

VI. *Enhanced Decision-Making*: Robin Hanson, *Idea Futures*; Max More, *The Proactionary Principle*; Mark S. Miller, *The Open Society and Its Media*.

VII. *Biopolitics and Policy: An Interview with Professor Michael H. Shapiro* *Performance Enhancement and Legal Theory*; Andy Miah, *Justifying Human Enhancement*; Gregory Stock, *The Battle for the Future*; Martine Rothblatt, *Mind is Deeper Than Matter*; Ronald Bailey, *For Enhancing People*; Patrick D. Hopkins, *Is Enhancement Worthy of Being a Right?*; Wrye Sententia, *Freedom by Design*.

VIII. *Future Trajectories: Singularity*: Vernor Vinge, *Technological Singularity*; Anders Sandberg, *An Overview of Models of Technological Singularity*; David Brin, Damien Broderick, Nick Bostrom, Alexander “Sasha” Chislenko, Robin Hanson, Max More, Michael Nielsen, and Anders Sandberg, *A Critical Discussion of Vinge’s Singularity Concept*.

IX. *The World’s Most Dangerous Idea*: Russell Blackford, *The Great Transition*; Damien Broderick, *Trans and Post*; Roy Ascott, *Back to Nature II*; Max More, *A Letter to Mother Nature*; Ray Kurzweil, *Progress and Relinquishment*.

Łącznie w książce można znaleźć 42 artykuły – dotyczące zagadnień związanych z filozofią, socjologią, medycyną czy też po prostu

postulujących wykorzystanie zaawansowanych technologii w modelowaniu ludzkiej ewolucji biotechnologicznej. W tym miejscu spróbuję tylko streścić teksty, które w moim przekonaniu są najważniejsze, gdyż stanowią kanon myśli transhumanistycznej. Zostały napisane właśnie przez tych autorów, którzy zbudowali pojęcie transhumanizmu, szczególnie na gruncie filozofii. Teksty te są istotne również z tego względu, że są stosunkowo późne, dzięki czemu samo pojęcie transhumanizmu oraz inne z nim powiązane (takie jak transczłowiek, postczłowiek itd.) mogły być już odpowiednio przebadane i wyjaśnione. Uznałem również, że nie ma potrzeby dokładnego przedstawiania treści tych artykułów, które jedynie opisują tendencje występujące w rozwoju technik transhumanistycznych. Zamiast tego skupiam się na takich sposobach wykorzystania techniki, które są, moim zdaniem, najbardziej nieprawdopodobne.

Pierwszy artykuł to tekst Maxa More'a zatytułowany *The Philosophy of Transhumanism*. Jest to najważniejszy tekst na temat transhumanizmu. Wyłożone są w nim kluczowe idee H+. More przedstawia tu definicję transhumanizmu, która funkcjonuje w obecnym dyskursie: „According to the Transhumanist FAQ (Various 2003), transhumanism is: The intellectual and cultural movement that affirms the possibility and desirability of fundamentally improving the human condition through applied reason, especially by developing and making widely available technologies to eliminate aging and to greatly enhance human intellectual, physical, and psychological capacities”⁵.

More wyjaśnia pozycję transhumanizmu w filozofii (transhumanizm zostaje scharakteryzowany jako filozofia życia) oraz dzieli transhumanizm na trans-humanizm i transhuman-ism. W pierwszym znaczeniu, pojęcie to wskazuje na przekraczanie klasycznej filozofii humanizmu, w drugim – na przekraczanie obecnych możliwości ludzkich. More wyjaśnia również konieczność doskonalenia człowieka za pomocą techniki, co ma prowadzić do świadomej i kontrolowanej ewolucji gatunku w stronę postczłowieka – istoty świadomie wykreowanej oraz posiadającej więcej niż człowiek możliwości percepcyjnych.

More wyjaśnia również historyczne pochodzenie myśli transhumanistycznej. Nawiązuje do filozofii Fryderyka Nietzschego, Juliana Huxleya, Francisca Bacona czy nawet Dantego (sic!). Wskazuje też na nawiązania do Oświecenia, jako epoki rozwoju nauki oraz wartości humanistycznych. Wskazuje również na błędy, jakie mogą się pojawiać

---

⁵ M. More, *The philosophy of transhumanism*, [w:] *The Transhumanist Reader...*, dz. cyt., s. 15.

w rozumieniu koncepcji transhumanistycznej. Najczęstszym zarzutem wobec transhumanizmu jest pogląd, że ma on charakter utopijny. More twierdzi, że transhumanizm nie jest utopią, lecz jedynie naturalnym procesem postępu. Nie ma również pewności co do tego, że świat postczłowieka będzie doskonały i pozbawiony problemów. More wprowadza zatem pojęcie ekstropii – stanu nieskończonego postępu, niepozbawionego wad, rozumianego jako przeciwieństwo utopii – świata idealnego i skończonego. Wieloznaczność pojęcia samej „utopii” uniemożliwia w gruncie rzeczy skuteczną krytykę idei H+. Mimo, że More używa terminu „utopia” w poprawnym znaczeniu, to trudno byłoby nie nazwać utopijną wizji, w której mówi się o uczynieniu człowieka „wiecznym”.

Drugim artykułem, który jest ważny dla ogólnej koncepcji transhumanizmu, jest tekst *Why I Want to be a Posthuman When I Grow Up* Nicka Bostroma. Tekst ten jest istotny, gdyż wyjaśnia pojęcie postczłowieka (istoty, która uległa zasadniczym przekształceniom dzięki biotechnologii): „I shall define a posthuman as a being that has at least one posthuman capacity. By a posthuman capacity, I mean a general central capacity greatly exceeding the maximum attainable by any current human being without recourse to new technological means. I will use general central capacity to refer to the following:

healthspan – the capacity to remain fully healthy, active, and productive, both mentally and physically

cognition – general intellectual capacities, such as memory, deductive and analogical reasoning, and attention, as well as special faculties such as the capacity to understand and appreciate music, humor, eroticism, narration, spirituality, mathematics, etc.

emotion – the capacity to enjoy life and to respond with appropriate affect to life situations and other people”⁶.

Postczłowiek, w definicji Bostroma, to istota, która wyszła daleko poza zdolności kognitywne, emocjonalne i długość życia – charakteryzujące współczesnego człowieka. To istota, której zdolności zostały powiększone w sposób sztuczny, dzięki wykorzystaniu biotechnologii. W dalszej części artykułu Bostrom zajmuje się w szczegółowy sposób takimi zagadnieniami jak wydłużenie życia postczłowieka, ulepszenie jego zdolności kognitywnych czy też możliwość kontrolowania i samodzielnego kształtowania emocji. Wskazuje również na problemy pojawiające się w obszarze post-ludzkiej tożsamości, które są związane z wieloma możliwościami wywierania wpływu na własny wygląd, umiejętności i

---

⁶ N. Bostrom, *Why I Want to be a Posthuman When I Grow Up*, [w:] *The Transhumanist Reader...*, dz. cyt., s. 34.

zmysły. Bostrom snuje również wizje przyszłego społeczeństwa budowanego przez postludzi. Zastanawia się nad ewentualnymi relacjami pomiędzy postludźmi, ludźmi oraz w między jednymi i drugimi.

Czytelnik może zauważyć, że ważny problem, który powstaje w w kontekście transhumanizmu, to nieokreśloność postczłowieka, a co za tym idzie, także kłopot z krytyką całej koncepcji. Transhumaniści definiują wprawdzie postczłowieka za pomocą czterech wspomnianych kategorii. Jednakże to, czy postczłowiek będzie funkcjonował jako cyborg, program komputerowy też jako ktoś, kto ma biologiczne ciało, wspomagane zaawansowaną techniką – nie ma dla nich znaczenia. Doskonale to widać we wcześniejszej pracy Bostroma, zatytułowanej *The Transhumanism FAQ*. „Posthumans might shape themselves and their environment in so many new and profound ways that speculations about the detailed features of posthumans and the posthuman world are likely to fail”⁷. Oznacza to, że świat postludzki jest nieokreślony, gdyż nie da się o nim mówić z punktu widzenia współczesnego człowieka. Uniemożliwia to jakąkolwiek krytykę tych założeń, a co za tym idzie, charakterystyka postczłowieka, jak sądzę, nie ma charakteru naukowego (gdy za podstawę przyjąć falsyfikacjonizm Poppera).

Trzecim artykułem, zasługującym na szczególne zainteresowanie, jest Deklaracja Transhumanistyczna z 2012 roku, która do czasu wydania w książce funkcjonowała jedynie w Internecie. Pierwsza wersja tej deklaracji powstała w 1998 roku. Przedstawia ona osiem najważniejszych postulatów, które według transhumanistów należy zrealizować. Na przestrzeni lat przechodziła ona wiele zmian, związanych z rozwojem myśli transhumanistycznej. Pod najnowszą, aktualną deklaracją podpisali się: Alexander Sasha Chislenko, Anders Sandberg, Arjen Kamphuis, Bernie Staring, Bill Fantegrossi, Darren Reynolds, David Pearce, Den Otter, Doug Bailey, Eugene Leitl, Gustavo Alves, Holger Wagner, Kathryn Aegis, Keith Elis, Lee Daniel Crocker, Max More, Mikhail Sverdlov, Natasha Vita-More, Nick Bostrom, Ralf Fletcher, Shane Spaulding, T.O. Morrow, Thom Quinn.

Czwartym artykułem, na który należy zwrócić uwagę, jest tekst *Uploading*, napisany przez Ralpa C. Merkleya. Tekst ten jest istotny z tego względu, że opisuje chyba najbardziej ambitny i trudny w wykonaniu pomysł transhumanistów dotyczący ewolucji biotechnologicznej. Merklej sugeruje, że w przyszłości możliwe będzie rozbitcie ludzkiego mózgu na dane binarne, a następnie umieszczenie ich, jako danych cyfrowych,

---

⁷ N. Bostrom, *Transhumanist FAQ Version 2.1 (2003)*, Faculty of Philosophy, Oxford University 2003, s. 6.

na dysku twardym, a następnie na nowo „uruchomienie” świadomości w komputerze. Merkle rozważa ilość informacji, która znajduje się w każdej cząsteczce naszego mózgu, starając się obliczyć, jakiej wielkości twarde dyski będą potrzebne, by umieścić na nich wszystkie dane pochodzące z mózgu. Analizuje również niezbędną moc obliczeniową komputera, która dorównałaby mocy obliczeniowej mózgu. Według jego obliczeń, na 1 cm³ mózgu przypada 10¹⁸ bitów informacji i potrzeba do tego komputera o mocy obliczeniowej 10¹⁶ „operacji” na sekundę⁸. Według Merkelya upłynie jeszcze wiele lat, nim uda się stworzyć komputery zdolne symulować pracę ludzkiego mózgu. Obecnie najszybszy komputer na świecie, Tianhe-2, zbudowany w Chinach, posiada moc obliczeniową 33.86 PFLOPS⁹, co daje moc na poziomie 33.86 * 10¹⁵. Nie jest to nawet moc, która byłaby potrzebna, by odpowiadać możliwościom 1 cm³ naszego mózgu, a warto dodać, że ten komputer zajmuje powierzchnię boiska do koszykówki. Jednak, zgodnie z prawem Moore’a, sformułowanym w połowie lat 70, moc obliczeniowa procesorów powinna podwajać się w przeciągu 12 miesięcy, (najnowsze dane podają, że okres podwojenia wynosi obecnie 2,7 roku)¹⁰. Dlatego nie możemy mieć pewności, kiedy te założenia mogą zostać spełnione.

Kolejnym ważnym zagadnieniem, które pojawia się w transhumanizmie, jest tzw. „technological singularity” (technologiczna osobliwość, zapisywana również skrótowo jako „singularity”). Z tego powodu kolejnym artykułem, na który chcę wskazać, jest tekst Vernora Vinge’a zatytułowany *Technological Singularity*. Autor ten wyjaśnia, czym jest „osobliwość”: w związku z wykładniczym rozwojem technologicznym, transhumaniści sądzą, że w niedługim czasie technika będzie na tyle rozwinięta, że komputery będą zdolne wytworzyć samoświadomość, a co za tym idzie, umożliwią człowiekowi znaczny postęp, ponieważ będą w stanie rozwiązać problemy, których nie jest w stanie rozwiązać obecny człowiek. Oznacza to, że zmiany które obecnie wydają się niemożliwe, okazują się dużo bardziej realizowalne. Jak wcześniej wspomniałem, w związku z niezwykle szybkim rozwojem mocy obliczeniowej komputerów, będą one na tyle zaawansowane, że wykształcą coś na kształt samodzielnego myślenia, podobnie jak się to stało podczas ewolucji naszego gatunku. To, czy jest to możliwe, nurtuje od dawna wielu filozofów

⁸ R. C. Merkle, *Uploading*, [w:] *The Transhumanist Reader*, dz. cyt., s. 128.

⁹ <http://www.zdnet.com/pictures/six-clicks-the-six-fastest-computers-in-the-world> [dostęp: 16.05.2015].

¹⁰ R. Kurtzweil, *Nadchodzi osobliwość: kiedy człowiek przekroczy granice biologii*, tłum. A. Nowosielska, E. M. Chodkowska, Kurhaus Publishing, Warszawa 2013, s. 66–71.

umysłu¹¹. Obecnie jest to nierozwiązywalny problem, który analizowany jest przez filozofów, jednak zgodnie z przewidywaniami transhumanistów, w ciągu najbliższych kilkudziesięciu lat, rzeczywistość sama powinna rozwiązać ten problem.

Przedostatnim artykułem, szóstym z kolei, któremu należy się uwaga, jest *A Letter to Mother Nature*, napisany również przez Maxa More'a. Autor kieruje list do „Matki Natury”, dziękując jej za stworzenie naszego gatunku, ale podkreśla, że nie jesteśmy pozbawieni wad, takich jak podatność na choroby, śmierć, starzenie się czy ograniczenia umysłu i zmysłów. Postuluje zatem siedem niezbędnych poprawek¹², które należałoby zrealizować, by człowiek mógłby stać się postczłowiekiem: 1) usunięcie śmierci oraz starzenia się z naszej natury; 2) rozwinięcie naszych zmysłów i zdolności percepcyjnych; 3) rozwinięcie „mocy obliczeniowej” naszego mózgu oraz zdolności zapamiętywania; 4) zdolność do samostanowienia oraz kontrolowania emocji; 5) kontrola genów w celu wyeliminowania ewentualnych błędów; 6) ulepszona zdolność odczuwania emocji; 7) zastąpienie naszego „węglowego” ciała materiałami znacznie wytrzymalszymi.

Choć artykuł jest krótki, to zawiera wiele istotnych treści, ważnych dla osób, które po raz pierwszy stykają się z ideą transhumanizmu. Warto podkreślić, że transhumaniści nie stoją w opozycji do natury, jako źródła problemów gatunku ludzkiego, lecz postulują coś na kształt świadomej koegzystencji, postczłowieka – jako istoty „wyodrębnionej” z natury – z samą naturą.

Ostatni artykuł, który trzeba tu wymienić, to *The Great Transition* Russella Blackforda. Nie należy on co prawda do „kanonu” transhumanizmu, ale jest interesujący ze względu na swój krytyczny charakter. Blackford podkreśla, że koncepcje ulepszenia człowieka nie są wcale nowe. W historii od dawna trwają spory między tymi, którzy chcą kontrolować naturę, a tymi, którzy chcą w niej trwać. Zauważa również coś, czego nie dostrzegają transhumaniści. Postulaty ulepszenia człowieka nie uczynią go wcale lepszym. Osoba, która szanuje swoje zdrowie oraz swoje ciało, cieszy się długim i pozbawionym większych problemów życiem. Gdy ludzie uzyskają „wieczność”, ich życie utraci dotychczasową wartość. Postludzie będą mogli korzystać z używek, przestaną dbać o siebie, a i tak pozostaną wieczni. Podobnie jest z inteligencją. Osoby, które uważa się za niezwykle inteligentne, lepiej radzą sobie w życiu, ale są i bardziej

---

¹¹ Zob. np. J. Searle, *Minds, brains, and science*, Harvard University Press, Cambridge 1984.

¹² M. More, *Letter to mother nature*, [w:] *The Transhumanist Reader*, dz. cyt., s. 344.

odpowiedzialne za swe czyny. Gdy każdego uczyni się geniuszem, to sprowadzi to wszystkich postludzi do jednakowego poziomu, w którym nikt nie będzie czuł się odpowiedzialny za działania ogółu. I również ta cecha stanie się tak pospolita, że nie będzie warta uwagi i troski.

Kolejny zarzut Blackforda mówi, że w transhumanizmie ewolucję traktuje się w wybiórczy sposób. Transhumanisci w całości odrzucają religię, opierają się jedynie na koncepcji ewolucji sformułowanej przez Darwina. Problem w tym, że ich wizja przyszłości to zaprzeczenie darwinizmu. Chcą każdego uczynić nieśmiertelnym, przez co „złe geny” będą mogły się powielać¹³. Jest to zaprzeczenie postępu naturalnego, a więc jest to niezgodne z wizją transhumanizmu jako permanentnego postępu. Na zakończenie Blackford podkreśla, że trans humanistyczna wiara w to, że technika będzie wykorzystywana tylko w celu rozwoju człowieka i uczyniania jego życia lepszym, jest niezwykle naiwne, gdyż nie da się przewidzieć, w jaki sposób będzie się rozwijało przyszłe społeczeństwo.

Uważny czytelnik może pod adresem koncepcji H+ skierować jeszcze jeden zarzut. Transhumanisci są niezwykle optymistami dziejowymi. Na każdym kroku podkreślają, że ich rozważania opierają się na faktach – na dokonaniach naukowych oraz wynalazkach ostatnich lat. Na podstawie tego, co było, uznają że założenia transhumanizmu będą możliwe do spełnienia w najbliższej historycznej przyszłości. Koncepcję niepoznawalności przyszłości historycznej formułował tymczasem Karl Popper, twierdząc że nie można przyjmować w historii uogólnień, ponieważ dany rodzaj wartości nie musi być uniwersalny w każdym czasie i przestrzeni¹⁴. Leszek Kopciuch podkreśla, że w filozofii dziejów istnieją stanowiska, które zakładają możliwość wnioskowania o tym, co będzie, na podstawie historii, ale są również takie, w których twierdzi się, że historia jest zarówno niepoznawalna, jak i nieprzewidywalna¹⁵. Dlatego założenia transhumanizmu, mimo że opierają się na prawdziwych przesłankach, nie muszą się w przyszłości urzeczywistnić.

---

¹³ R. Blackford, *The Great Transition*, [w:] *The Transhumanism Reader*, dz. cyt., s. 325.

¹⁴ K. Popper, *Nęcza historycyzmu*, tłum. S. Amsterdamski, Krag, Warszawa 1989, s. 49.

¹⁵ Por. L. Kopciuch, *Szkice systematyczne z filozofii dziejów*, Wyd. UMCS, Lublin 2014, s. 48–49.

***

Podsumowujmy! *The Transhumanist Reader* jest interesującą książką, przeznaczoną zarówno dla filozofów, socjologów, techno-entuzjastów, jak i dla czytelników posiadających niewielką wiedzę na ten temat. Największym wyzwaniem dla odbiorcy wydaje się jednak wymóg bardzo dobrej znajomości języka angielskiego, a i to nie zwalnia z konieczności posiadania słownika pod ręką. Jeśli chodzi o treść wysuwanych przez autorów argumentów, są one interesujące, jednak można odnieść wrażenie, że niekiedy są niedostateczne. Niektórzy autorzy, jak np. Robert A. Freitas Jr., za bardzo popadają w dygresje – które w założeniu miały służyć podkreśleniu potrzebę rozwoju technologii transhumanistycznych, lecz, jak sądzę, są raczej pewną osobistą spowiedzią, czymś na kształt terapii u psychologa (opowieść o nigdy niepoznanym dziadku). Jeśli chodzi o dobór tekstów, to dotyczą one prawdopodobnie każdej możliwej sfery transhumanizmu: filozofii, socjologii, estetyki, modyfikacji ciała, rozwoju techniki (od komputerów przez „uploading” po sztuczną inteligencję), sposobów walki ze śmiercią, polityką. Trzeba też raz jeszcze podkreślić, że krytyczny tekst Russella Blackforda, dodaje książce charakteru naukowego. Mimo że ani sam transhumanizm nie został w pełni zdefiniowany, ani też nie są zdefiniowane pewne związane nim kategorie (postczłowiek, transczłowiek), to zważywszy na jego niedawne narodziny można się spodziewać, że z czasem stanie się on niezwykle atrakcyjnym zagadnieniem, na które skieruje się uwaga naukowców na całym świecie.

Bibliografia

Blackford R., *The Great Transition*, [w:] *The Transhumanism Reader. Classical and Contemporary Essays on the Science, Technology, and Philosophy of the Human Future*, red. M. More, N. Vita-More, Wiley-Blackwell, Chichester UK 2013.

Bostrom N., *The Transhumanist FAQ. Version 2.1*, Faculty of Philosophy, Oxford University 2003.

Bostrom N., *Why I Want to be a Posthuman When I Grow Up* [w:] *The Transhumanism Reader. Classical and Contemporary Essays on the Science, Technology, and Philosophy of the Human Future*, red. M. More, N. Vita-More, Wiley-Blackwell, Chichester UK 2013.

Dane dot. zagadnienia transhumanizmu, Biblioteka Narodowa, <http://www.bn.org.pl/> [dane z dnia: 4.05.2015].

Grassie W., Hansell G. R., *Introduction* [w:] *H±: transhumanism and its critics*, red. G. R. Hansell, W. Grassie, Metanexus Institute, Philadelphia 2011.

Informacje nt. superkomputera Tianhe-2 <http://www.zdnet.com/pictures/six-clicks-the-six-fastest-computers-in-the-world/> [dostęp: 4.05.2015].

Kopciuch L., *Szkice systematyczne z filozofii dziejów*, Wyd. UMCS, Lublin 2014.

Kurtzweil R., *Nadchodzi osobliwość: kiedy człowiek przekroczy granice biologii*, tłum. Anna Nowosielska; E. M. Chodkowska, Kurhaus Publishing, Warszawa 2013.

Merkle R. C., *Uploading*, [w:] *The Transhumanism Reader. Classical and Contemporary Essays on the Science, Technology, and Philosophy of the Human Future*, red. M. More, N. Vita-More, Wiley-Blackwell, Chichester UK 2013.

More M., *Letter to mother nature*, [w:] *The Transhumanism Reader. Classical and Contemporary Essays on the Science, Technology, and Philosophy of the Human Future*, red. M. More, N. Vita-More, Wiley-Blackwell, Chichester UK 2013.

More M., *The philosophy of transhumanism* [w:] *The Transhumanism Reader. Classical and Contemporary Essays on the Science, Technology, and Philosophy of the Human Future*, red. M. More, N. Vita-More, Wiley-Blackwell, Chichester UK 2013.

Popper K., *Nędza historycyzmu*, tłum. S. Amsterdamski, Krag, Warszawa 1989.

Searl J., *Minds, brains, and science*, Harvard University Press, Cambridge 1984.

Szymański K., *Transhumanizm*, „Kultura i Wartości” 2015, nr 1(13) s. 133–152.

The Transhumanist Reader: Classical and Contemporary Essays on the Science, Technology, and Philosophy of the Human Future, red. M. More, N. Vita-More, Wiley-Blackwell, Chichester UK 2013.

<http://tinyurl.com/p6r6qoc> [dostęp: 4.05.2015]

Information about Author:

KAMIL SZYMAŃSKI, european studies major, doctoral student in the Department of Philosophy and Sociology, Maria Curie-Skłodowska University in Lublin, Poland; address for correspondence: Pl. Marii Curie-Skłodowskiej 4, PL 20-031 Lublin. E-mail: szym.kamil@gmail.com

